

Het KIK op de FERIA

Het gebeurt niet elke dag dat een federale wetenschappelijke instelling een stand opent op een beurs in het hart van het Iberisch schiereiland. De aanwezigheid van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium op de FERIA AR&PA (Beurs voor de Restauratie van Kunst en Erfgoed) in Valladolid was dan ook het resultaat van een gunstige constellatie. De onmiddellijke aanleiding was de stage in oktober 2006 van een jonge Spaanse kunsthistorica, Blanca Mateo Urdiales, in het Departement Documentatie van het KIK. Zij raakte zo begeistert door de werking van de instelling en vooral ook door de rijkdom en de methodologie van de fotografische inventaris van het Belgische kunstpatrimonium dat ze er in haar thuisstad Simancas het plaatselijke Restauratiecentrum kon van overtuigen om contacten met het KIK aan te knopen. Wat aanvankelijk was aangekondigd als het bezoek van Javier Coquero, de toenmalige directeur van het Centrum, liep uit op de plechtige ondertekening in mei 11 van een samenwerkingsprotocol tussen het departement Cultuur en Toerisme van de Junta van Castilië en Leon en het KIK. Omdat in Valladolid om de twee jaar een grote beurs wordt georganiseerd waar ook nationale instellingen en opleidingscentra aanwezig zijn, leek dit voor de Spaanse Regionale overheid een geschikte gelegenheid om het protocol ook in praktijk om te zetten en ze bood de Belgische partner op de FERIA een stand aan. Een gelukkig toeval vormde de komst van een tweede Spaanse medewerker in Brussel, een kunsthistoricus uit Sevilla met een diploma van de Sorbonne, die als tussenpersoon kon optreden bij de praktische voorbereiding van het evenement.

Op 26 oktober 11 vertrok een wagen geladen met boeken, folders, posters en tentoonstellingsmateriaal richting Spanje. De Belgische en Spaanse collega's ontmoetten elkaar twee dagen later op de Plaza Mayor voor het stadhuis van Valladolid. Daarna maakten ze in paviljoen vier kennis met stand 481, een kale plek van acht op acht meter afgebakend

door 8 pijlers. De FERIA was duidelijk nog in volle opbouw en het gonsde in de enorme ruimtes van de bouwactiviteit. Na een dag hard doorwerken om de stand tot een waardig uithangbord van een Belgische federale instelling om te toveren, volgde op 29 oktober om 12 uur stipt de plechtige opening van de FERIA met een toespraak door de Consejera van Cultuur en Toerisme, Mevr. Maria José Salguero Cortiñas, die kort daarna de stand van het KIK met een bezoek vereerde. Die namiddag bezochten naast de andere standhouders heel wat schoolkinderen de beurs. Het materieel en immaterieel erfgoed werd bij de jongeren enthousiast gepromoot door middel van workshops rond oude ambachten - tot en met het aanbrengen van brokaatmotieven op houten plankjes met de sgraffito-techniek¹.

Tegelijkertijd met de beurs werd ook het zesde internationaal congres "De restauratie van het geheugen" ingericht, werden prijzen uitgereikt aan belangrijke projecten en persoonlijkheden in het domein van de Restauratie - dit jaar viel Mounir Bouchenaki, Algemeen Directeur van het ICCROM, de eer te beurt - en liepen er technische studiedagen. Deze vonden plaats in vier elegante gelegenheidsauditoria die dankzij een goede geluidsbeheersing perfect tegelijkertijd konden worden gebruikt. Naast het *Instituto Centrale per il Restauro* van Rome en zusterinstellingen uit Portugal, Madrid, Valencia, Andalusië en Simancas, kreeg ook het KIK de kans om zichzelf binnen de actuele Belgische context voor te stellen en de lopende projecten toe te lichten². Contacten werden gelegd voornamelijk met het *Instituto del Patrimonio Cultural de España* en met het *Instituto Valenciano de Conservación y Restauración de Bienes Culturales*. De wens tot intensere samenwerking en uitwisseling was sterk voelbaar. Een kunsthistorica verbonden aan het atelier voor gepolychromeerd beeldhouwwerk van het KIK, hield op de beurs eveneens een lezing die handelde over enkele opmerkelijke resultaten van de studie over persbrokaat, een actie gesteund door het Federaal Wetenschapsbeleid.

Bezoek van Mevr. Maria José Salguero Cortiñas, Consejera voor Cultuur en Toerisme van de Junta van Castilië en Leon, tijdens de opening van de FERIA.

Bezoekers op de stand van het KIK.

De meeste bezoekers, voornamelijk professionelen uit de wereld van het behoud en beheer van het cultureel erfgoed en firma's gespecialiseerd in technieken en producten voor conservatie en restauratie, waren zeer opgezet met de Belgische aanwezigheid. Er zijn dan ook heel wat aanknopingspunten tussen Spanje en de Lage Landen op historisch en kunsthistorisch vlak. Retabels, schilderijen, wandtapijten of beeldhouwwerk uit onze streken werd massaal geëxporteerd naar het Zuiden of werd door plaatselijke meesters nagebootst of door kunstenaars uit het Noorden ter plaatse vervaardigd.

Reeds in het recente verleden bestond er vanuit het KIK en het Centrum voor de Studie van de vijftiende-eeuwse schilderkunst in de Nederlanden en het Oude Prinsbisdom Luik, een actieve interesse voor kunstwerken uit onze streken die in Spanje worden bewaard. Het resultaat werd gebundeld in twee delen van het repertorium van Vlaamse Primitieven in Spaanse collecties³ maar ook belangrijke verzamelingen, zoals de *Capilla Real* van Granada, werden grondig bestudeerd⁴. Exemplaren van voornoemde reeksen vonden gretig afname bij het zeer geïnteresseerde publiek van de Feria. Wat hierbij makkelijk vergeten wordt, is dat Belgische kunsthistorici en fotografen in 1955 en in 1963 deze collecties ter plaatse documenteerden. De *Capilla Real* werd ook nog in 1998 opnieuw bezocht, deze keer door specialisten van het restauratieatelier.

Maar het gaat zeker niet alleen om een eenrichtingsverkeer vanuit België naar Spanje. Zo werden en worden Spaanse kunstwerken in de ateliers van het KIK onderzocht en gerestaureerd⁵. Meestal vormde een tentoonstelling de reden van hun aanwezigheid in België⁶. Tegenwoordig vinden vooral wandtapijten, ooit geweven in Brusselse ateliers, hun weg terug naar de Europese hoofdstad voor een conserverende behandeling⁷. Via de toegang tot de website van het KIK op de stand werden de bezoekers en de collega's uit Spaanse instituten en oplei-

dingscentra voor restauratie met de resultaten van dit werk geconfronteerd. Het wekte verbazing dat de kunstwerken door een Belgische instelling waren behandeld en zeker voor wat de wandtapijten, glasramen en retabels betreft, was er vraag naar praktische handleidingen en richtlijnen. De posters met een ruim overzicht van de werking van de drie departementen van het KIK, werden aandachtig bestudeerd en zelfs gefotografeerd. Een aantal werden op vraag van enkele professoren van het Centrum voor de opleiding van restauratoren uit Valladolid achtergelaten ten voordele van studenten. Zo werd de lading op de terugweg al heel wat lichter.

Toch stond er nog een belangrijk onderdeel op het programma, het bezoek aan het Centrum voor conservatie van Simancas dat door de Junta wordt gesubsidieerd. Deze instelling, ingericht in een oud hotel, herbergt meerdere ateliers en een klein laboratorium. De recent benoemde Mevr. Milagros Burón leidde ons met fierheid rond in de werkplaatsen. We werden er geconfronteerd met kostbare pauselijke bullen uit de 14de tot de 16de eeuw, een drieluik van Pieter Coecke, een *Bewening*, kopie naar Isenbrand en veertig aflatbrieven uit de vroegste periode van de Spaanse boekdrukkunst die uit het graf van een adellijke heer waren gehaald. In het laboratorium werd een totaaloverzicht van de recente werkzaamheden getoond met de nadruk op de studie van de lasertechniek onder meer voor de reiniging van papier.

Vele samenwerkingsprojecten op korte en langere termijn wachten thans op een concrete invulling. Eens te meer vormt het cultureel erfgoed een krachtige impuls tot samenwerking over de landsgrenzen heen, in het voetspoor van eerbiedwaardige collega's uit het nabije en verre verleden.

Christina CEULEMANS, Eduardo LAMAS DELGADO,
Joëlle MAJOIS en Delphine STEYAERT

1 Specifieke activiteiten werden georganiseerd onder de titel *AR&PA en familia* en *AR&PA para todos*.
 2 C. CEULEMANS en E. LAMAS DELGADO, *El IRPA, Centro de investigación a favor de la memoria y del patrimonio en la Bélgica federal*.
 3 J. LAVALLEYE (uitg.), *Collections d'Espagne*, 1 en 2, in *Les Primitifs flamands*, II. Répertoire, Antwerpen, 1953 en 1958.
 4 R. VAN SCHOUTE, *La chapelle royale de Grenade*, in *Les Primitifs flamands*, I. *Corpus de la peinture des anciens Pays-bas méridionaux au quinzième siècle*, 6, Brussel, 1963 ; I. VANDEVIVERE, *La cathédrale de Palencia. L'église paroissiale de Cervera de Pisuerga*, in *Les Primitifs flamands*, I. *Corpus de la peinture des anciens Pays-bas méridionaux au quinzième siècle*, 10, Brussel, 1967.
 5 Voor Spanje zijn er 589 objecten ingevoerd en in de fototheek online beschikbaar; Van 56 bestaat een dossiernummer. Het betreft vooral wandtapijten maar er zijn ook schilderijen van de Meester van het Geborduurde bladwerk, van Jeroen Bosch, Dirk Bouts, Hans Memling, de Meester van de Catharinalegende, Rogier Van der Weyden, anonieme Vlaamse Primitieven, de Meester van het Heilig Bloed, maar ook beeldhouwwerken, als de *Christus in het graf* van Gregorio Fernández uit de kerk San Miguel te Valladolid (KIK, 1986).
 6 Zoals de tentoonstelling over Antwerpse retabels in 1993 waarbij het *Sint-Jansretabel* uit het diocesaan museum van Valladolid, in de kathedraal San Salvador, werd geconserveerd.
 7 Barcelona, Palacio de la Generalitat de Catalunya, *Triomf van de Faam op de Dood en Triomf van de Tijd op de Faam*, uit de reeks van de *Triomfen van Petrarca*, Brussel, eerste helft van de 16de eeuw (KIK, 1999-2002); *De dronkenschap van Noach en Jahweh zegent Noach en zijn familie na de zondvloed*, uit de reeks van de *Geschiedenis van Noach*, ontwerp van Michiel Coxie, geweven door Willem de Pannemaecker, 1565-1567 (KIK, 2003-2005); Lleida, Museu de Lleida, afkomstig van de Seu Vella (Kathedraal van Lleida) gefinancierd door La Caixa: *De verloren zoon*, Brussel ca. 1515; *Het huwelijk van Maestra, De smeekbede van Maestra en Aegus en Teseus*, karton van Jan van Roome, uit de reeks van de *Metamorfofen*, Brussel 1515-1528 (KIK, 2002-2009); *Vermaning van Natan aan David, Uria verzoent zich met Betsabe en Dood van Absalon, zoon van David en Betsabe*, uit de reeks van *David en Betsabe*, Brussel 1530-1540 (KIK 2007-2009).

H. Johannes de Doper, fragment van een Antwerps retabel, 1500 - 1505 (Valladolid, Iglesia de San Salvador) door het KIK behandeld in 1993.

